

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-734-746

УДК 37.015.311

В. П. ГОРБАТЕНКО

доктор політичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-2400-954X

ГУМАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРІОРИТЕТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано процес гуманізації суспільства як пріоритет модернізації гуманітарної політики України. Розглянуто в контексті сучасних потреб поняття «гуманізація суспільства» і «гуманітарна політика», сформульовано їх розширене тлумачення. Обґрунтовано основні напрями забезпечення процесу гуманізації суспільства, до яких віднесені: переорієнтація політики на реальні потреби людини; гуманізація системи державного управління та діяльності її суб'єктів; реалізація гуманістичного потенціалу науки і освіти. Зроблено висновки про те, що гуманітарна політика України на сучасному етапі національного розвитку потребує збереження держави, сильної суворим обмеженням державних структур законом, правовими рамками, рівнем реального захисту життя особи, її прав, власності та інтересів.

Ключові слова: гуманізація суспільства, гуманітарна політика України, людський вимір політики, система державного управління, наука і освіта.

Horbatenko Volodymyr. Humanization of society as a priority of modernization of humanitarian policy of Ukraine

The process of humanizing society as a priority for the modernization of Ukraine's humanitarian policy is analyzed. The concepts of «humanization of society» and «humanitarian policy» are considered in the context of modern needs, and their expanded interpretation is formulated. The main directions of ensuring the process of humanization of society are substantiated, which include: policy reorientation to real human needs; humanization of the state administration system and the activities of its subjects; realization of the humanistic potential of science and education. It was concluded that the humanitarian policy of Ukraine at the current stage of national development requires the preservation of a strong state, strong by the strict limitation of state structures by law, legal frameworks, and the level of real protection of a person's life, his rights, property and interests.

Key words: humanization of society, humanitarian policy of Ukraine, human dimension of politics, public administration system, science and education.

Вступ. Однією зі стійких сучасних тенденцій, властивих для демократичного світу, є гуманізація суспільства, що означає повернення до цінностей

гуманізму, гармонізацію матеріального і духовного рушіїв людського розвитку. Цьому значною мірою сприяють об'єктивні умови, пов'язані зі зміною характеру постіндустріального суспільного виробництва. Йдеться про переорієнтацію на задоволення індивідуальних потреб споживача, виробництво продукції малими серіями, стимулювання середніх і малих економічних структур, формування працівника нового типу, домінування інтелектуальної праці людини. А це, своєю чергою, сприяє подоланню індустріальних форм відчуження людини, веде до визнання людської особистості основним багатством суспільства.

Водночас поряд з об'єктивними змінами в розвитку людства, на рівні національних держав процес гуманізації суспільства потребує значних цілеспрямованих зусиль і постійної уваги. Зазвичай з цим пов'язана гуманітарна політика держави. Певні зусилля щодо її формування в Україні, безумовно, здійснювались в умовах її незалежного існування, однак про досконалу модель такої політики говорити поки що не доводиться. Звідси постає нагальна необхідність модернізації гуманітарної політики. Насамперед це стосується гуманізації суспільства, оскільки недоліки в цьому сегменті не лише болісно відображаються на рівні окремої людини, а й зумовлюють стагнацію й незавершеність модернізації в усіх сферах суспільного життя.

Огляд літератури. Досліджувана проблема має давнє історичне підґрунтя. Ідеї гуманізації так чи інакше відображені в різних джерелах, починаючи з V–IV ст. до н. е. Наближені до нашого часу довершеності концепція гуманізації набуває у працях часів Відродження та Просвітництва. У цей період гуманізація оформлюється в учення про пріоритет у суспільному житті людських цінностей, етично визначений напрям, що утверджує ідеал людини як освіченої та високоморальної особистості. Подальший розвиток ідея гуманізації суспільства отримала у працях І. Канта, Ф. Шіллера, Й. Гердера, М. Вебера, К. Юнга, М. Гайдеггера, К. Ясперса, А. Камю, А. Швейцера, Е. Фромма, Х. Арндта, Ч. Мілоша, А. Маслоу та ін. мислителів. В Україні гуманістичні ідеї від Середньовіччя до наших днів втілювались у творчості І. Потія, М. Смотрицького, З. Копистенського, Ю. Дрогобича, С. Оріховського, Г. Сковороди, М. Драгоманова, П. Юркевича, Д. Чижевського, В. Вернадського, В. Липинського, І. Лисяка-Рудницького. Серед сучасних українських вчених різні аспекти цієї проблеми розглянуті у творчості таких вчених, як О. Бабкіна, І. Безена, І. Бех, О. Валевський, К. Ващенко, В. Воронкова, А. Гірман, С. Горбатюк, М. Жулинський, І. Когут, В. Кремь, І. Курас, С. Кримський, Ю. Лисенко, М. Лукашевич, В. Пазенок, М. Попович, Л. Сергієнко, В. Трошинський, Т. Уманська.

Незважаючи на значну кількість публікацій з досліджуваної проблематики, варто погодитись із висновком, який пропонує С. Горбатюк: «Наростання суперечностей процесів соціогуманітарного розвитку та потреба в адекватному державному управлінні актуалізує необхідність комплексного, міждисциплінарного, інтегративного дослідження гуманітарної політики, пошуку

* **Gorbatenko Volodymyr**, Doctor of Political Sciences, Full Professor

перспектив її модернізації» [1]. При цьому слід зважати на те, що зазначений висновок було зроблено у 2018 р. Відтоді під впливом пандемії та гострої фази російсько-української війни додався цілий ряд гострих проблем, які потребують нагального вирішення.

Постановка проблеми. Нові виклики, що постали перед Україною в умовах розв'язаної проти неї росією широкомасштабної війни та прискорення процесу інтеграції країни у європейське співтовариство, потребують систематизації попередніх підходів до досліджуваної проблеми та визначення основних напрямів гуманізації суспільства в контексті сучасних потреб модернізації державної гуманітарної політики.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є визначення і обґрунтування основних складових гуманізації суспільства як пріоритету модернізації гуманітарної політики України. До основних його завдань віднесено: осмислення понять «гуманізація суспільства» і «гуманітарна політика» в контексті новітніх викликів для України; з'ясування характеру переорієнтації політики на реальні потреби людини; розгляд основних складових гуманізації системи державного управління та діяльності її суб'єктів; виявлення напрямів реалізації гуманістичного потенціалу науки і освіти.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим завданням щодо запропонованої проблеми цього дослідження є обґрунтування із застосуванням міжгалузевого та системного підходів ключових понять, якими в даному випадку є «гуманізація суспільства» і «гуманітарна політика».

Гуманізація суспільства в понятійному сенсі означає процес, що ґрунтується на світоглядному принципі, згідно з яким людина є найвищою суспільною цінністю та соціальним суб'єктом, потенційно здатним до необмеженого розвитку, самовдосконалення, вибору прийнятного напрямку реалізації власних сил, здібностей і таланту. Отже, гуманізація пов'язана з ідеєю «олюднення» суспільного життя, яка набуває упродовж розвитку цивілізації почасти прямо протилежних форм: від релігійних і атеїстичних до раціональних та ірраціональних. У історії української суспільно-політичної думки проблема гуманізації постає у вигляді прагнень до відродження і розвитку національної культури, становлення власної державності, демократизації соціальних відносин. За нинішніх умов процес гуманізації набуває загальносвітового масштабу й означає утвердження на новій основі цінностей гуманізму в усіх сферах людського життя. Відповідно цілеспрямованими, консолідованими зусиллями формується гуманістична спрямованість суспільства, що, за визначенням В. Воронкової, означає «нове теоретико-світоглядне узагальнення традицій вселюдських цінностей, на основі яких будується вся система політики, культури, економіки, мислення, життєдіяльності соціальної організації, відбувається регуляція суспільних відносин, які сприяють досягненню в суспільстві стабільності, порядку, злагоди шляхом гуманізації відносин між різними суб'єктами політики» [2].

Процес гуманізації суспільства розглядається нами як важлива складова гуманітарного розвитку. А ця сфера, безумовно, потребує окремого, спеціального регулювання на рівні державної політики, на що й звертають увагу українські дослідники, які, зокрема, зазначають: «Залишається нагальною потреба формування та реалізації цілісної і послідовної внутрішньої і зовнішньої державної гуманітарної політики, насамперед розроблення і прийняття законом України єдиного концептуального документа, який би об'єднував і узгоджував освітній, культурний, етнонаціональний, державно-конфесійний та інші напрями державної політики в гуманітарній сфері як такої, що продукує цінності, смисли і стереотипи особистісної й суспільної життєдіяльності» [3].

З метою глибшого усвідомлення сенсу гуманітарної політики, спробуємо запропонувати її розширене визначення, виходячи з позиції, згідно з якою потреба її формування і реалізації, «залежно від сучасних запитів та міжнародних стандартів і норм, зумовлена необхідністю постійного розвитку людини одночасно як окремої особистості і громадянина, та як каталізатора подальшого розвитку України» [4]. Отже, гуманітарна політика в сучасному політологічному розумінні – це:

– різновид державної політики, що включає демократичні принципи, цілі, механізми, послідовні заходи, спрямовані на втілення світогляду, пов'язаного з уявленням про людину як визначальну соціальну мету та гармонійним поєднанням і впровадженням у суспільство загальнолюдських, загальноцивілізаційних, національних цінностей;

– цілеспрямована регулююча, організуюча та координуюча діяльність держави, що ґрунтується на визнанні невід'ємних прав і свобод людини, урахуванні її власних інтересів як невід'ємних від інтересів держави й суспільства, реалізації її духовних потреб, збагаченні творчого потенціалу, всебічному сприянні її вільному вибору, самореалізації особистісних прагнень і здібностей;

– система державно-політичних рішень, що мають на меті створення належних умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної та інтелектуальної захищеності кожної особистості.

Зважаючи на запропоноване нами визначення, маємо вагомі підстави вважати процес гуманізації суспільства пріоритетом модернізації гуманітарної політики України на сучасному етапі її формування й реалізації. Виходячи з цього, спробуємо визначити основні складові зазначеного процесу. До таких, на нашу думку, належить: переорієнтація політики на реальні потреби людини; гуманізація системи державного управління та діяльності її суб'єктів; реалізація гуманістичного потенціалу науки і освіти.

Переорієнтація політики на реальні потреби людини. Модернізація гуманітарної політики в Україні насамперед передбачає відмову від сприйняття політичної сфери й політичної діяльності як справи нечистих рук, оскільки беззаперечною є теза, згідно з якою «тільки та політична система,

функціонування якої базується на принципах демократизму і гуманізму, може забезпечити реалізацію невідчужуваних прав людини, створити умови для самореалізації та саморозвитку особистості в суспільстві». Відповідно до цього гуманізація політичного життя – «це шлях до самовираження людини в політиці, становлення цивілізованого громадянського суспільства, правової і соціальної держави, вирішення протиріч особистості стосовно суб'єктів політичної системи, реалізації інтересів людини в політиці» [5]. Зазначений підхід вкладається у формулу «людський вимір політики», що є основою ідеї соціального гуманізму.

Гуманізм політики в його сучасному розумінні виходить з відродження життєдіяльності людини як вільної істоти, а також орієнтує на діалог та толерантність як імператив людських взаємовідносин. Активізація пошуків сенсу життя на індивідуально-особистісному рівні – характерна прикмета розвитку суспільства не тільки на Заході, а й у суспільствах зі збереженням у тому чи іншому вигляді традиційної специфіки. Ефективність пошуків сенсу буття перебуває в теперішньому світі в безпосередній залежності від освоєння людьми нових островів свободи, форм життя і напрямів творчості. Політикам не слід забувати, що головне для сучасної людини – знайти свою нішу в тенденційному й непередбачуваному розвитку людської цивілізації. За цих умов вибір добра і зла не може нав'язуватися ззовні, він має стати індивідуальним способом пошуку і знаходження істини. Тим більше, коли суспільство переживає колективний стрес, зумовлений війною.

Важливою умовою гуманізації українського суспільства є забезпечення політико-правовими засобами рівності й справедливості. Дані соціологічних досліджень, проведених в умовах російсько-української війни, засвідчують, що в українському суспільстві запит на зазначені цінності залишається достатньо стійким, оскільки передбачає сподівання на нову якість соціальних відносин у повоєнному майбутньому. Відповідно «це не “запит без реальної надії” (як у довоєнні роки), а “запит з обережним оптимізмом на реалізацію” (з очікуванням, що конкретні колективні чи індивідуальні дії щодо певного прояву нерівності / несправедливості можуть призвести до його подолання або ж послаблення)» [6].

Отже, олюднення політики в Україні передбачає врахування її суб'єктами стійкої тенденції щодо розширення участі громадянських структур з їхніми специфічними інтересами в управлінні різними сферами суспільного життя, а також їхнього впливу на процеси державотворення, правотворення і полікотворення. Суттєвою ознакою взаємодії держави і громадянського суспільства у транзитних умовах вважається поширення демократії з державно-владного на суспільно-особистісний рівень, що передбачає:

- підхід до прав людини як найвищої соціальної цінності, забезпечення якої має розглядатися як головна функція держави;

- забезпечення рівноправності й соціальної справедливості через створення відповідного законодавства й механізмів його впровадження;

- розвиток соціальних програм, зорієнтованих на створення гідного життя та вільного розвитку людини;

- політико-правовий захист свободи конкуренції, економічного і політичного плюралізму, панування права і закону;

- утвердження в суспільну практику конституційно-правових принципів поваги людської гідності та соціальної спрямованості держави.

Поряд із зазначеним російсько-українська війна висвітила в Україні цілий ряд проблем гуманітарного характеру, пов'язаних із масштабною внутрішньою і зовнішньою міграцією, втратою людьми належних умов для забезпечення життєво необхідних потреб, необхідністю відновлення втраченого здоров'я та реабілітації внаслідок поранень, стресових ситуацій, депортації частини українського населення на територію держави-агресора. Окрім того, в Україні гостро постала необхідність децентралізації державної політики щодо свободи совісті та свободи релігії, апелювання до міжнародної громадськості та міжнародно-правових інституцій з приводу порушення зазначених свобод на тимчасово окупованих територіях.

Ці та інші проблеми потребують тепер і потребуватимуть у доступному для огляду майбутньому зміни якості політики і політичного життя на всіх рівнях соціальної ієрархії.

Гуманізація системи державного управління та діяльності її суб'єктів. Гуманізація в сучасних умовах виходить далеко за межі освітньо-виховного процесу. Вона вбирає в себе елементи нової етики, які розглядають суспільство як осереддя для гармонійного поєднання людини і колективу, суспільних та політичних інститутів. Важливим елементом такої гармонізації суспільства є гуманізація діяльності бюрократії, державної адміністрації. Світова практика в цьому питанні демонструє багатоступеневий механізм створення комплексної, гуманізованої системи відбору, підготовки і освіти представників бюрократії. Україні в умовах європейської інтеграції необхідно втілювати демократичні стандарти рекрутування і діяльності бюрократії, оскільки від вирішення цієї проблеми залежить ефективність функціонування виконавчої влади, політико-правової системи в цілому. Відтак важливим виявом гуманізму має стати процес деєтатизації суспільства, тобто відхід від схеми безальтернативного сприйняття держави і правлячої еліти як чинника регулювання всіх суспільних відносин.

Демократизація суспільства в контексті реального забезпечення європейського вибору України передбачає втілення основних принципів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Європейської соціальної хартії, які, зокрема, орієнтують на забезпечення життєвих інтересів людини, її прагнення жити в гармонії з природою та іншими людьми. Зазначене передбачає зростання ролі регіональних органів і місцевого самоврядування, а також реальний вплив на процес державотворення політичних партій, громадських рухів і організацій. Цьому якраз і покликана сприяти політика децентралізації, що здійснюється в Україні. Завдяки цьому проце-

сові, в разі його належного розвитку за світовими демократичними стандартами, досягається консолідація державної влади, місцевого самоврядування та громадян. Посилення регіональної політики уже в доступній для огляду перспективі означатиме подолання відчуження людини від держави. У цьому контексті І. Безена пропонує орієнтувати державну політику регіонального рівня на реалізацію таких напрямів: «1) ефективне партнерство з громадянами, допомога в активній самоорганізації; 2) запровадження ефективного громадського консультування із стратегій розвитку громади та її соціально значущої інфраструктури; 3) активна антикризова регіональна політика (мирний та особливий періоди); 4) реалізація механізмів відповідальності, відкритості й прозорості процедур державного регулювання процесів тощо» [7]. Означене наближення до людини стимулюватиме гнучкість діяльності державного управління й громадських інституцій.

Поетапне наближення державної політики України до європейських стандартів управління державою і суспільством спонукає до відкритості та прозорості діяльності владних інституцій, до рівноправного партнерства держави і громадянського суспільства. Відповідно фахівці, які займаються реформуванням державної служби в Україні, зазначають: «Взаємодія з громадськістю – одна із функцій державного управління, яка сприяє встановленню і підтримці спілкування, взаєморозуміння, налагодженню співробітництва між органами державної влади і громадськістю і повинна передбачати такі критерії: забезпечення інформування як усієї громадськості, так і окремих її соціальних груп; організація ефективного зворотного зв'язку з громадськістю; залучення громадськості до участі в процесі обговорення та прийняття рішень, що мають важливе суспільне значення і стосуються конституційних прав і свобод людини й громадянина» [8]. Конкретизуючи зазначену функцію, слід звернути увагу на необхідність розвитку таких напрямів взаємодії державного управління з громадськістю:

- вивчення громадської думки, що являє собою опосередковану форму консультацій органів виконавчої влади з громадськістю й передбачає уважне ставлення до проявів громадської свідомості щодо суспільно важливих явищ і процесів, урахування зіткнення різних, іноді полярно протилежних оцінок та міркувань;

- створення консультативно-дорадчих органів з метою належної організації виконання актів органів виконавчої влади, здійснення громадського контролю за діяльністю державних органів, попередження корупційної діяльності з боку суб'єктів державного управління, узагальнення пропозицій інститутів громадянського суспільства щодо вирішення питань, які мають важливе державно-суспільне значення;

- налагодження комунікативної співпраці органів державної влади і громадськості з метою забезпечення публічності державного управління, що передбачає відкритість влади, прозорість діяльності її апарату, право впливу громадян на діяльність органів влади.

Гуманізація діяльності бюрократії передбачає формування нової адміністративної культури державних службовців на основі вивчення кращих зразків світового і європейського досвіду. Цей тип управлінської культури, зокрема, включає: належне задоволення споживачів державних послуг та орієнтацію на результат; запровадження єдиної системи оцінювання та стимулювання роботи державних службовців, використовуючи можливості диференційованої оплати праці та системи державних нагород і відзнак; посилення прозорості й відповідальності в системі державних органів; неприпустимість суміщення політичних посад і посад державних службовців.

Наближення діяльності органів державної влади до реальних потреб громадян означає незворотність демократичних принципів. Відповідно навіть кардинальна зміна умов існування соціуму (війна, політичні реформи, зміна влади) не виправдовує відступу від демократичного розвитку у бік авторитаризму, олігархізації, бюрократизації, оскільки відсутність демократії спричиняє дегуманізацію, тобто «призводить до запуску своєрідного зворотного відліку для всіх сфер функціонування суспільства – починаючи із системних проблем у сфері національної безпеки й закінчуючи закріпаченням індивідуальної ініціативи, небажанням пов'язувати своє життя і майбутнє своїх дітей із таким суспільством» [9]. Зазначене потребує забезпечення єдності державних структур, бізнесу, громадських організацій, пересічних громадян з метою зміцнення стійкості та згуртованості держави й суспільства. Реальні важелі для забезпечення процесу соціальної консолідації належать саме суб'єктам державного управління.

Реалізація гуманістичного потенціалу науки і освіти. В умовах розвитку новітніх технологій зародилась і розвивається тенденція до максимального використання наукових здобутків, значного підвищення рівня освіти. Наукові знання і рівень освіти сьогодні розглядаються як джерело інновацій та засіб удосконалення соціального й політико-правового простору. Все це пов'язано не лише зі зміною характеру виробництва, а й зі зростанням ступеня залежності суспільства від фундаментальних соціально-гуманітарних наукових досліджень і політики їхньої реалізації. Наука, як сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нового знання, виявлення об'єктивних законів, закономірностей, тенденцій світового розвитку, потребує всебічної підтримки з боку держави й громадянського суспільства. Беззаперечність цієї тези доведена успіхом тих країн, де наука розглядається як один з пріоритетних напрямів. В Україні в умовах широкомасштабної війни творчий потенціал науки й освіти, окрім іншого, означає ще й здатність до виживання.

Динамічні трансформаційні зміни, що досі тривають в Україні, зумовлюють ситуацію, за якої процес інституційного вдосконалення «має супроводжуватися переходом від технологічної структури економіки індустріального суспільства до структури економіки постіндустріального суспільства». І визначальними чинниками такого масштабного переходу «виступають роз-

винені сфери наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності» [10]. До цього спонукає й об'єктивна, загальносвітова тенденція, в межах якої наука в умовах реалізації масштабних програм модернізації держави й суспільства розглядається як перетворювальний потенціал національного розвитку.

Зважаючи на зазначене, в Україні необхідно інтенсифікувати процес інтеграції соціально-гуманітарних досліджень у європейський і світовий науковий простір. При цьому держава не повинна встановлювати штучних бар'єрів, скажімо, наданням переваг окремим міжнародним базам даних наукової інформації (у нашому випадку йдеться про Scopus і Web of Sciences) для оцінки внеску наукових установ і окремих науковців. Слід враховувати те, що наукометрія не є єдиним показником процесу міжнародного наукового співробітництва. Поряд зі здійсненням контролю та оцінкою результатів наукової діяльності держава має стимулювати опанування науковцями іноземних мов задля підготовки наукових публікацій міжнародного рівня та здійснення відповідних комунікацій; сприяти розвитку у світі української мови як мови науки; відходити від суто формальної оцінки результатів наукової роботи і наукових здобутків; забезпечувати належний рівень фінансування перспективних наукових проєктів.

У ХХІ ст. не тільки зростає значення освіти, а й змінюються її зміст, форми і методи. Перехід до принципово нових тенденцій у розвитку освіти розпочався насамперед у розвинених країнах внаслідок кризи системи набуття знань, орієнтованої на попередню соціально-політичну структуру суспільства. Якісні зміни в суспільному розвитку спричинили неадекватність попередніх знань і навичок новим обставинам, виявили функціональну неграмотність і професійну некомпетентність, падіння ефективності виробництва у більшості країн світу.

Під впливом соціальних змін у світі формується гуманістична педагогіка, основу якої становить увага й повага до особистості дитини та розвитку її творчих можливостей. Цей напрям передбачає створення атмосфери взаємної довіри, доброзичливості, взаємодопомоги, гармонійної взаємодії з навколишнім світом, пропагування здорового способу життя.

Новий підхід до системи освіти означає те, що вона стає безперервним процесом, який супроводжує людину упродовж усього життя, забезпечує постійне оновлення та поповнення знань і умінь. Вузькофахова орієнтація в набутті знань змінюється широкою гуманітаризацією освіти, яка в умовах зміни характеру суспільства покликана сформувати у свідомості людей, у першу чергу молодих, які є носіями майбутнього, відповідні викликам часу характеристики. До таких, на нашу думку, належать:

- культура вибору і вміння досягати суспільної згоди, які виключають саму можливість негативного тлумачення тих чи інших культур, народів, традицій;

- подолання розриву в розвитку елітарної і масової культури через удосконалення творчого потенціалу і культури окремої особистості;

- відхід від ідеологічного диктату й догматизму у сфері освіти і формування в молодіжному середовищі принципів і критеріїв гуманізму – людяності, людинолюбства, свободи особистості, рівності, справедливості, терпимості до інакомислення;

- відображення в навчальному процесі гуманістичного осмислення результатів людської діяльності в історичному минулому й сьогоденні;

- усвідомлення істини щодо багатогранності системи формування людини в соціально-духовному просторі демократизації і плюралізму, поєднання професіоналізму і моральних критеріїв людського буття, діалектичного взаємозв'язку гуманітарної та негуманітарної сфер.

Висновки. Отже, гуманізація суспільства як пріоритет модернізації гуманітарної політики України на сучасному етапі національного розвитку потребує збереження сильної держави, але сильною не своїм тиском на підлеглих, законослухняних громадян, а суворим обмеженням державних структур законом, правовими рамками, рівнем реального захисту життя особи, її прав, власності та інтересів. Все це можливо лише за умови адаптації держави до нових умов, її відходу від шаблонізації державних, міждержавних та міжрегіональних форм і методів правового і політичного регулювання.

З гуманістичної точки зору пріоритетна роль у демократичній країні має належати громадянському суспільству. Сформувати основні напрями налагодження чіткої взаємодії влади й інститутів громадянського суспільства можливо, лише відійшовши від симулятивного розуміння громадянського суспільства як недосяжного суспільного орієнтиру чи зручної ширми, за якою влада приховує свої істинні наміри щодо безальтернативного власного домінування, що, як засвідчує світовий досвід, зумовлює дегуманізацію суспільства.

Про розвинене громадянське суспільство в Україні можна буде говорити лише тоді, коли воно буде в змозі змінити характер функціонування влади, для якої стануть характерними легітимність, всезагальність застосування демократичних принципів та ефективність. Тобто її здатність реально діяти в інтересах людей і створювати можливості для людини самостійно формувати своє особисте життя та впливати на історичний розвиток своєї країни.

Історія і сучасний соціально-політичний розвиток засвідчують, що тільки демократичне суспільство спроможне змінити співвідношення позитивних і негативних характеристик бюрократії на користь перших і домогтися належної роботи апарату управління через відкриту систему державної служби, що характеризується кадровою мобільністю та орієнтацією на професійну компетентність. Звідси життєздатними й ефективними в сучасних умовах розвитку системи державного управління слід вважати функціональний підхід, що означає розподіл обов'язків і повноважень у цілісному суспільному орга-

нізмі за умови їх узгодження, а також комунікативний підхід як специфічний засіб взаємодії, за допомогою якого з'ясовується мета спільноти, реалізуються загальні інтереси суб'єктів взаємодії, розробляються спільні й обов'язкові правила поведінки.

Наука й освіта як засіб подолання перехідного розвитку повинні орієнтувати людину на безперервність навчально-освітнього процесу і безмежність наукового пізнання навколишнього світу. Завданням цієї нерозривної системи є спрямування держави й суспільства на самовдосконалення та інноваційний розвиток, створення передумов для існування різноманітних проявів людини, готовність до комунікації з представниками інших культур, уміння до творчого опанування складної й почасти непередбачуваної реальності, здатність до виживання під час змін, воєнного лихоліття та інших соціальних потрясінь.

Перспективність подальшого дослідження проблеми гуманізації суспільства в Україні зумовлена як незавершеністю процесу модернізації країни за демократичними стандартами і процедурами, так і виникненням цілого ряду новітніх викликів, зумовлених російською агресією, таких як: вимушена міграція та її довгострокові наслідки; депортація дітей з тимчасово окупованих територій, порушення агресором принципів і приписів міжнародного гуманітарного права; необхідність відстоювання релігійної свободи консолідованими зусиллями держави й суспільства; незавершеність вирішення проблеми забезпечення функціонування державної мови на всіх рівнях та ін.

1. Горбатюк С. Концептуалізація моделі гуманітарної політики в Україні на сучасному етапі реформ. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 2 (55). Ч. 1. С. 80–90. С. 81. 2. Воронкова В. Гуманізація освіти, науки, політики, влади, суспільства. *Філософія освіти*. 2008. № 1–2 (7). С. 204–220. С. 213. 3. Гірман А. П., Дячишина А. М., Конох С. Л. Проблеми і перспективи гуманітарної політики держави в контексті сучасних міжнародних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 28, частина 1. С. 80–83. С. 82. 4. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. *Вісник ЖДТУ*. Серія: Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 2 (88). С. 162–173. С. 172. 5. Лисенко Ю. В. Гуманізація соціальної політики в контексті демократизації. *Держава і право*. 2012. Випуск 56. С. 643–648. С. 646. 6. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с. С. 147. 7. Безена І. М. Гуманістичні виміри в системі державного управління регіону у мирний та особливий періоди: стратегії та практика. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 2. Том 33 (72). С. 7–12. С. 9. 8. Організація діяльності державного службовця / М. Канавець (кер. авт. колективу), Ю. Лихач, А. Кукуля, В. Дівак, І. Рошчин, О. Бутенко, О. Рачинська, Р. Міщенко, Р. Попов, С. Кух, Ю. Федина, Ю. Щепотко; за заг. ред. К. Ващенко. Київ: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2018. 320 с. С. 300. 9. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випере-

дження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с. С. 421. 10. Державна політика: підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ: НАДУ, 2014. 223. С. 193.

References

1. Horbatiuk S. Kontseptualizatsiia modeli humanitarnoi polityky v Ukraini na suchasnomu etapi reform. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. 2018. Vyp. 2 (55). Ch. 1. S. 80–90. S. 81. 2. Voronkova V. Humanizatsiia osvity, nauky, polityky, vlady, suspilstva. *Filosofia osvity*. 2008. № 1–2 (7). S. 204–220. S. 213. 3. Hirman A. P., Diachyshyna A. M., Konokh S. L. Problemy i perspektvyv humanitarnoi polityky derzhavy v konteksti suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vypusk 28, chastyna 1. S. 80–83. S. 82. 4. Serhiiecko L. V. Humanitarna polityka Ukrainy: identyfikatsiia skladovykh, obektiv, subektiv ta priorytetiv. *Visnyk ZhDTU*. Seriia: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia. 2019. № 2 (88). S. 162–173. S. 172. 5. Lysenko Yu. V. Humanizatsiia sotsialnoi polityky v konteksti demokratyzatsii. *Derzhava i pravo*. 2012. Vypusk 56. S. 643 – 648. S. 646. 6. Ukrainse suspilstvo v umovakh viiny. Rik 2023: Kolektyvna monohrafiia / S. Dembitskyi, O. Zlo bina, N. Kostenko ta in.; za red. chlen.-kor. NAN Ukrainy, d. filos. n. Ye. Holovakhy, d. sots. n. S. Makeieva. Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy, 2023. 343 s. S. 147. 7. Bezena I. M. Humanistychni vymiry v systemi derzhavnoho upravlinnia rehionu u myrnyi ta osoblyvyi periody: stratehii ta praktyka. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. Seriia: Publichne upravlinnia ta administruvannia. 2022. № 2. Tom 33 (72). S. 7–12. S. 9. 8. Orhanizatsiia diialnosti derzhavnoho sluzhbovtsia / M. Kanavets (ker. avt. kolektyvu), Yu. Lykhach, A. Kukulia, V. Divak, I. Roshchyn, O. Butenko, O. Rachynska, R. Mishchenko, R. Popov, S. Kukh, Yu. Fedyna, Yu. Shchepotko; za zah. red. K. Vashchenka. Kyiv: Tsentr adaptatsii derzhavnoi sluzhby do standartiv Yevropeiskoho Soiuzu, 2018. 320 s. S. 300. 9. Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovid na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid / red. kol. S. I. Pyrozhkov, O. M. Maiboroda, N. V. Khamitov, Ye. I. Holovakha, S. S. Dembitskyi, V. A. Smolii, O. V. Skrypniuk, S. V. Stoietskyi / Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Kyiv, 2022. 552 s. S. 421. 10. Derzhavna polityka: pidruchnyk / Nats. akad. derzh. upr. Pry Prezidentovi Ukrainy; red. kol.: Yu. V. Kovbasiuk (holova), K. O. Vashchenko (zast. holovy), Yu. P. Surmin (zast. holovy) [ta in.]. Kyiv: NADU, 2014. 223. S. 193.

Horbatenko Volodymyr. Humanization of society as a priority of modernization of humanitarian policy of Ukraine

The process of humanizing society as a priority for the modernization of Ukraine's humanitarian policy is analyzed. The concepts of «humanization of society» and «humanitarian policy» are considered in the context of modern needs, and their expanded interpretation is formulated. The main directions of ensuring the process of humanization of society are substantiated, which include: policy reorientation to real human needs; humanization of the state administration system and the activities of its subjects; realization of the humanitarian potential of science and education. It was concluded that the humanitarian policy of Ukraine at the current stage of national

development requires the preservation of a strong state, strong by the strict limitation of state structures by law, legal frameworks, and the level of real protection of a person's life, his rights, property and interests.

It was concluded that the humanization of society at the current stage of Ukraine's national development requires the preservation of the state, which is characterized by the strict limitation of state structures by law, legal frameworks, and the level of real protection of a person's life, rights, property and interests. From a humanistic point of view, the priority role in a democratic country should belong to civil society, which is independent to the extent that the state is tolerant of such independence. Viable and effective in the modern conditions of the development of the state administration system should be considered a functional approach, which means the distribution of responsibilities and powers in an integral social organism, subject to their coordination, as well as a communicative approach as a specific means of interaction, with the help of which the purpose of the community is clarified, the common interests of the subjects of interaction are implemented, common and binding rules of conduct are developed. Science and education should orient a person to the continuity of the educational process and the limitlessness of scientific knowledge of the surrounding world. The task of this inseparable system is to direct the state and society to self-improvement and innovative development, create prerequisites for the existence of various human manifestations, readiness for communication with representatives of other cultures, the ability to creatively master a complex and partly unpredictable reality, the ability to survive during changes, war disasters and other social upheavals.

Key words: humanization of society, humanitarian policy of Ukraine, human dimension of politics, public administration system, science and education.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-747-754

УДК 328.3+342.53

О. В. КУКУРУЗ,
доктор політичних наук*
ORCID: 0000-0003-1863-3028

П. В. МИРОНЕНКО,
доктор політичних наук**
ORCID: 0000-0002-7067-3214

ОСНОВНІ ВИМІРИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті надано комплексну характеристику міжнародного і національного вимірів парламентської реформи в Україні. У межах національного визначено політичний, правовий, телеологічний, координаційний, хронологічний та моніторинговий виміри. Зроблено висновок, що для переговорів про вступ України до Європейського Союзу, необхідно знати прaxeологічний вимір парламентської реформи, що зорієнтований на аналіз діяльності депутатів з точки зору ефективності. Наголошено, що вдосконалення потребує організаційна складова проведення парламентської реформи та методологія її оцінювання. Зазначено, що важливим елементом моніторингу реалізації парламентської реформи мають стати соціологічні опитування представників публічної влади і громадян, а одним з індикаторів цієї реформи – рівень довіри до українського парламенту.

Ключові слова: Місія Європейського Парламенту, український парламент, парламентська реформа, виміри реформи, моніторинг реформи, індикатори реформи.

Kukuruz Oksana, Myronenko Petro. The main dimensions of parliamentary reform in the context of the European integration of Ukraine

The article provides a comprehensive description of the international and national dimensions of the parliamentary reform in Ukraine. The political, legal, teleological, coordination, chronological and monitoring dimensions are defined within the national dimension. It was concluded that for the negotiations on the accession of Ukraine to the European Union, it is necessary to know the praxeological dimension of the parliamentary reform, which is oriented towards the analysis of the activities of deputies from the point of view of efficiency.

It was emphasized that the organizational component of the parliamentary reform and the reform evaluation methodology need improvement. It is noted that an important element of monitoring the implementation of the parliamentary reform should be sociological surveys of representatives of public authorities and citizens, and one of the indicators of this reform is the level of trust in the Ukrainian parliament.

* Kukuruz Oksana, Doctor of Political Sciences

** Myronenko Petro, Doctor of Political Sciences

© О. В. Кукуруз, П. В. Мироненко, 2024